

*Korkar terk-i adaletten akli olan.
Sultan Süleyman bile kurtulamadı
karıncaya hesap vermekten!*

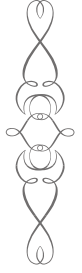
HAK VE ADALET

BU BÖLÜMDE:

- Adldir asl-ı nizâm-ı âlem
- Kişi hakkı bilmek
- Kenar-ı Dicle'de kurt aşırса koyunu

(Ayrıca bakınız: Devlet hayatımız)

"Ve Huvel Azizul Hâkim"

Addir asl-ı nizâm-ı âlem

418. *Addir asl-ı nizâm-ı âlem*
Adlsiz saltanat olmaz muhkem
Lâedri

Dünya düzeninin esası adalettir; adaletsiz bir idarenin temeli sağlam olmaz, (böyle bir idarenin yaşayacağından da emin olunamaz).

Şair bu beyitte, adaletle idarenin devam edebilmesi arasındaki ilişkiye işaret eden Maverdi'nin ünlü deyişini manzum bir şekilde dile getirmiş gibi:

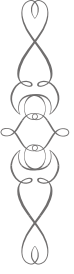
"Bir idare küfür üzerine devam edebilir, ama zulüm üzerine devam edemez."

419. *Ekseri zulmün irtişâdandır*
Yîr komaz adl ile bir işe dahi
Lâedri

Zulmün büyüğü rüşvet yüzündendir; (rüşvet) bir tek işin bile adaletle yapılmasına yer bırakmaz, (her şeyi ve her yeri istila eder).

420. *Kâdı ola da'vâcı vü muhzır dahi şâhid*
Ol mahkemenin hükmüne derler mi adâlet
Ziya Paşa

Kadı'nın (hâkim) davacı, mübaşirin de şahit olduğu bir mahkemenin çıkan karar âdil olur mu hiç; o mahkemenin hükmüne adalet (tecelli etti) denir mi?

Güçlü olanın karar verdiği, güçlüünün emrindekilerin de şahitlik yaptığı bir durumda ortaya çıkacak sonuç tarafsız ve adil olur mu hiç...

421. *Milyonla çalan mesned-i izzette ser-efrâz
Birkaç gurusu mürtekîbin câyı kürekdir
Ziya Paşa*

Büyük miktarlarla hırsızlık yapanlar şerefli mevkilerde oturup, başları dik, güven içinde gezerlerken; birkaç kuruş çalanlar, ağır cezalarla cezalandırılmaktan kurtulamazlar.

Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçişte, bir devlet sistemi her şeyiyle değişmiş ama devletin malını çalma, rüşvet, irtikâp ve adam kayırma virüsleri, insan tarafından zamanın bu yakasına taşınmış, Türkiye Cumhuriyeti'ni de uzun zaman kemirmiştir.

422. *Senedi bâtil olur, bâtil olan dâvânın
Şinasi*

Doğru ve haklı olmayan davanın belgesi de asılsız (veya sahte) olur.

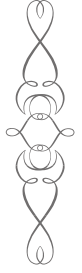
Kişi hakkı bilmek

423. *Âdem ana derler ki garazdan ola sâlim
Nefsinde dahi eyleye icrâ-yı adâlet
Ziya Paşa*

İnsan ona derler ki, (sırtında sürekli düşmanlık yükü ile yaşamak yerine), kin ve gareze sırt çevirerek rahat bir yolu seçmiştir; (insan olan) kendi nefsinde bile adaleti gözetir.

424. *Asrın yeni bir umdesi var, hak kapanındır
Söz haykıranın, mantık ise şarlatanındır
Neyzen Tevfik*

Bu çağın yeni bir bahanesi (ilkesi, dayanağı) var (ki), hak kapanın olmuş; söz söyleme hakkı (üstünlüğü, önceliği) haykırının, uyulması gereken mantık ise şarlatan mantığı olmuştur!

Neyzen Tefvik bu mısraları 1940'larda yazmıştır. Büyük şair "hak bilincinin", "konuşma hakkının" ve mantığın sakatlanmasını ne güzel özetlemiş. Bu üç şey hastalandıktan sonra, bunlardan doğacak işlerin akıbetini artık varın siz düşünün!

*425. Bir olur adl-i İlahî'de Süleyman ile mûr
Dergeh-i Hak'da hemân şâh ile sâil birdir
İzzet Ali Paşa*

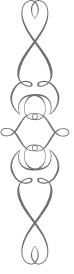
İlahi adalette Hz. Süleyman ile karınca aynı hak sahibidir; Hakk katında padişah ile karıncanın bir farkı yoktur.

İsteyen sohbetlere çerez yapar bu beyti, İslam'ın yahut atalarımızın ne kadar adil olduğuna misal gösterir. Ama burada bir şey var ki insanı alır, elinden tutar ve "yaradılışın derinliklerine" götürür, orada alevlerden bir deste ile hakikati gösterir... Âlemlerin Rabbi şöyle seslenir mi ki kullarına: Ey Âdemoğulları... Her şeyi yarattım ve sizin emrinize verdim... Ama yarattığım her şeyi hak üzere ve kendi hakkıyla yarattım, unutmayın! Yaratılan her şey kendi hakkıyla birlikte dünyaya gelir. Yarattıklarımın haklarını gözetin, hukukunu tesis edin! Dünya hayatı için yarattıklarımın haklarını, yine bütün yarattıklarımı nimet olarak emrine verdiğim insandan soracağım! Ey Âdemoğlu, istedin, her istediğini bir hukukla emrine verdim. Huzuruma, sana emanet verdiğimin hakkını gasbetmiş olarak gelme! Zira adalet sıfatımızla nezdimizde insan ile hayvanat arasında bir fark yoktur!

*426. Her kim ki kılsan nazar sen anı senden yeg bilüp
Görme kendü kendüzün zîrâ ki şeytânlık budur
Muhibbî*

Her kiminle karşılaşır (veya ilgili olursan) onu kendinden yeğ bil; sakın kendini öne çıkarma, (büyüklenme, kibirlenme) ki bu huş şeytana hastır.

Bir söze bakalım, bir de söyleyene: Beyit diyor ki, başkasını kendinden yeğ bil, kendini başkasından üstün görme veya daha iyi zannetme. Sözü söyleyen de, Kanuni Sultan Süleyman. Ey divane! Var da dersini al buradan! Kendinde bir üstünlük görürsen, bil ki şeytandan huy kapmışsın!

427. *İlim okumaktan murad
Kişi hakkı bilmektir
Yûnus Emre*

Sen oku, yaz dur! Eşyanın isimlerini ezberle, hesapla! Bütün o sayısız öğrendiklerinin anası, esası "kişi hakkını" bilmektir. "Kişi hakkı" nedir, merak edip öğrenemediyse, "ilim öğrendim" deme sakın!

Kenar-ı Dicle'de bir kurt aşırsa bir koyunu

428. *Kenar-ı Dicle'de bir kurt aşırsa bir koyunu
Gelir de adl-i ilahi sorar Ömer'den onu
M. Akif Ersoy*

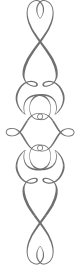
Dicle nehri kenarında bir kurt, bir koyunu (boğazlayıp) yese; İlahi adalet (o koyunun) hesabını Ömer'den (Halifeden) sorar.

Bir devletin topraklarında tabii gibi görünen bir haksızlık, adaletsizlik olduğunda bunun sorumlusu devleti yönetenlerdir. Haksızlık, devleti Medine'den yöneten Ömer'den çok uzaklarda, Dicle nehri kenarında olsa bile, hiçbir şey fark etmez. Yönetenler orayı kendi toprakları sayıp, üstünde hak iddia ediyorlarsa, orada adaleti sağlamaktan da sorumludurlar. Yani merhum Akif'in verdiği dersin ünite konusu şu: Adaletle yönetebileceğin kadar toprak iste. Toprak ve üstünde yaşayanların da hesabı vardır.

429. *Nik ü bed herkes bulur âlemde elbet ettiğin
Kendi bulmazsa cezâ mirâs olur evlâdına
Ziya Paşa*

İyi veya kötü, bu dünyada herkes ettiğinin karşılığını bulur; (kötülük yapanın) kendisi bulmazsa, hak ettiği ceza miras kalır evladına.

430. *Nik ü bedi yokdan eden îcâd
Mansûbe-küşâ-yı rind ü zühhâd
Şeyh Galib*

İyi ve kötüyü yoktan var eden, rindler ve zahidlerin (birbirleri ile) oynadıkları oyunun düğümünü çözendir.

431. *Yarın Hakk'ın huzuruna varınca
Süleyman'dan hakkın alır karınca
Şeyhülislam Ebu's-Suûd Efendi*

(Bu gün Sultan Süleyman tarafından) hakkı yenecek olan karınca, kıyamet günü, Allah'ın huzuruna varıldığında Süleyman'dan hakkını geri alır. *(Bu beyit hakkında; Ünlü Beyitler bölümünde, ilk mısraya göre alfabetik sırada, açıklama bulunmaktadır.)*

432. *Yunus Emre bu sözü eğri büğrü söyleme
Seni sigaya çeken bir Molla Kasım gelir
Yûnus Emre*

Ey Yunus Emre sözünü eğri büğrü söyleme; (gün olur) seni hesaba çeken bir Molla Kasım gelir, (hesabını sorar söylediklerinin.) *(Bu beyit hakkında; Ünlü Beyitler bölümünde, ilk mısraya göre alfabetik sırada, açıklama bulunmaktadır.)*

433. *Zamâne içre mücerrebdir intikaam-i zemân
Hemîşe yahşiye yahşî verer, yamâne yaman!
Fuzûlî*

(Tecrübeler gösteriyor ki), İlâhi adalet, iyilere iyiliklerinin, kötülere kötülüklerinin karşılığını verir.

Fuzûlî'nin bu beyiti Zilzâl Sûresi'nde insanlara gönderilen bilgiye dayanmaktadır:

Ayet: "Artık kim zerre ağırlığınca bir hayır işlerse onun mükâfatını görecektir. Kim de zerre ağırlığınca bir kötülük işlerse onun cezasını görecektir." (Zilzâl Sûresi: 7-8)

